

מראי מקומות - מגילה

כה.

אמרו הנביאים דאין השגחה פרטית אלא בבני אדם בלבד. וביאר דזהו כמ"ד דמטיל קנאה במעשה בראשית [דמשגח על מין זה יותר מעל מין אחר].

ה. שעושה מדת הקב"ה רחמים ואינו אלא גזירות

ע' בספר החינוך (תקמ"ה) דכ' דטעם מצות שלוח הקן הוא לדעת דהקב"ה משגיח על המינים, וממילא ידע האדם על עצמו דודאי הקב"ה משגיח עליו (הגם דלכא"ו אין הנדון דומה לראי', דהא הקב"ה משגיח עלינו השגחה פרטית, ועל הבהמות רק השגחה כללית, ולכן איננו למדים ההשגחה מהבהמות כמו שהוא באמת), ואינו משום רחמנות, וכמו שא"י בסוגיין.

אולם הרמב"ם (מורה נבוכים ג', מ"ח, הובא ברמב"ן על התורה על הפסוק כי יקרא קן צפור, וגם הובא בחינוך שם) כ' דבהמות יש להם דאגה כמו שיש לאדם, והקב"ה חס עליהם מייסורים נפשיים אלו, וכ"ש שחס עלינו מין האנושי. והק' על עצמו מגמור, וכ' דזה א' מב' סברות שהזכיר במקום אחר, שיש מי שסוברים שאין טעם למצוות אלא הרצון המופשט, אבל אי"ז שיטתנו, אלא סברתנו היא דיכולים ליתן טעם למצוות.

אבל הרמב"ן שם תי' הקו' על הרמב"ם באו"א, דכוונת גמורן הוא רק לומר שאין תועלת להקב"ה בכל אלו המצוות, אלא התועלת הוא לאדם, למנוע ממנו נזק או אמונה רעה או מדה מגונה או לזכור נסים, וכו', וא"כ אין סתירה מגמורן למש"כ הרמב"ם בטעם המצוה.

ו. מכלל דיראה מילתא זוטרתה היא, וכו'

העיר המהרש"א בברכות (לג), הא לכא"ו על גוף הקרא יכול להק' כן, אפי' בלא הא דר' חנינא. וע"ש שהאריך דבאמת יש ב' מיני יראה, יש יראת פורעניות ועונש, ויש יראה שכלית, שהיא יראה מדבר הגדול והנורא. והי' שייך לפרש הקרא דמיירי ביראת העונש, וזהו באמת מלתא זוטרתא היא במדרגה. אבל ר"ח דקאמר הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים משמע דעל יראה שכלית קאמר, דהא יראה הטבעית של עונש הוא קצת בידי שמים, וכמו דאמר' דאין פורענות בא לעולם אלא בשביל לירא את ישראל שיעשו תשובה, ואי אמרי' דאפי' יראה שכלית שהיא מילתא זוטרתא היא, לזה שפיר פרכינן מהא דר' חנינא, דיראה כזו היא דבר סגולי, ראוי להיות באוצר ד', והאם זה דבר קטן. וע"ז השיב דכלפי משה הוא דבר קטן, ע"ע שם בהסבר המשך הגמ'.
ו. הא דאמר מילתא מילתא וכו'

רש"י כאן פי' דמילתא מילתא היינו מגונה, ובאומר פסוקא

א. האומר יברוך טובים וכו'

פרש"י דמה דמשתקין אותו הוא משום דמשמע דרק הטובים צריכים לברך ד', ואנו לומדים מחלבנה דצריכים להשתתף כל ישראל בשבח והודאה לד'. והוסיפו התוס' פי' אחר, דמחזי כשתי רשויות, דהיינו א' מטיב וא' מריע (כביאור הר"ן [טז]. בדפי הרי"ף). עוד הביא המאירי מי שביאר דהכוונה דטובים היינו שבעים, וביאר דהכוונה לברכת המזון, דהיינו דיברוך שבעים, רק מי ששבעים יברוך, וזהו דרך מינות, דאינם מאמינים בדברי חז"ל דאמרו עד כזית עד כביצה.

והק' הרשב"א, הא כתיב וחסידיך יברוכה, וגם כתיב אך צדיקים יודו לשמך, וא"כ איך שייך לפרש כפי' רש"י בסוגיין. ותי' דלא אסרו כן אלא באומר כן בתפלתו, שבמקום וכל החיים יודוך, אומר וכל הטובים יודוך.

ב. על קן ציפור יגיעו רחמין

ע' תוס' יו"ט (ברכות, ה', ג') דדייק מלשון רש"י והרמב"ם והרע"ב שם דאיסור זה הוא בתפלה דוקא. וביאר התויו"ט, דכשאומר בתפלה, מחליט הדבר, ולהכי משתקין אותו, משא"כ דרך דרש או פשוט.

ג. האומר ומזרעך לא תתן להעביר

למולך וכו' משתקין אותו בניזיפה

הק' התוס' יו"ט, למה כאן נקט בניזיפה, ולעיל בהמכנה לעריות לא נקט אלא משתקין אותו. עוד הק' על לשון המשנה "ארמיותא", דהול"ל "עממיתא", ולא דוקא ארמיותא. והביא בשם הערוך לבאר מתני' באו"א, דמיירי במי שאמר דפירוש הקרא דומזרעך וכו' הוא דאין ליתן זרעו לארמיותא, דהיינו לבוא על אשה של אומה ידועה שמעבירין זרעם למולך, וא"כ נמצא דאם תתעבר ממך הוי כאילו נתת מזרעך למולך. אבל משמע מזה דרק אסור לבא על אשה מאומה זו, אבל מאומות אחרות מותר. ולפ"ז א"ש מה שאומרים ארמיותא דוקא, וגם מה שנקט נזיפה בזה, דיכול לצאת מזה חורבה יותר גדולה, דהיינו דיטעה א' ויסבור דמותר לבא על אשה מאומה אחרת. וע"ע בקרבן נתנאל דכ' לבאר הא דביאר הרמב"ם בפיה"מ דלא כרש"י, אלא שאמר אביו, אמו, אחותו, במקום אביו, אמו, אחותו, הוא משום דלרש"י הול"ל גם ברישא דמשתקין בניזיפה. ודברי רש"י צ"ע.

ד. פליגי בה תרי אמוראי

כ' המאירי (על המשנה) דהאיסור לומר על קן ציפור וכו' הוא משום דמראה כאילו יש השגחה פרטית בבעלי חיים, והרי

מראי מקומות - מגילה

כה. (המשך)

בראשונה, א"כ לכאו' יש מקום לומר דאפי' אם לא כיוון בראשונה, מ"מ אינו יכול לחזור ולכופלו, וצ"ע.)

ז. מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם

פרש"י משום דחיישינן לגנותו. והק' המהרש"א (עמוד ב'), הא אמרי' לקמן ביהודה דנקרא ומתרגם, משום דשבחי' הוא דאודי, ולמה לא אמרי' כן גם בראובן. ותי' א) משום דלא הודה מעצמו, אלא יהודה גרם לו להודות, משא"כ יהודה, שהודה מעצמו, ב) הודאת יהודה מפורשת בקרא, אבל הודאת ראובן אינה מפורשת בקרא, וא"כ יהי' לו גנאי אצל המבינים בתרגום שאינם יודעים שהודה.

ועוד הק' הטורי אבן, למה לא אמרי' בראובן מה דאמרי' במעשה העגל, דניחא להו להזכירם כדי שיהי' להם כפרה, וא"כ ה"ה בראובן י"ל דניח"ל כי היכי דתיהוי לי' כפרה. ותי' דכיון דראובן עשה תשובה, הא כבר נתכפר וע"כ לא הי' צריך עוד כפרה. ועוד תי', דכיון דלשון הכתוב הוא ששכב עם בלהה פלגש אביו, א"כ חיישינן שלא לגנותו בעון גדול יותר ממה שעשה.

פסוקא משתקין אותו, דזה נראה כב' רשויות. אבל בתוס' בברכות (לד. ד"ה אמר) הביא בשם ר"ח להיפוך, דפסוקא פסוקא מגונה, ומילתא מילתא משתקין אותו.

ח. אי לא מכוין דעתי, מחינן לי' בארזפתא, וכו'

הק' הצ"ח בברכות (לג.), מהו תי' הגמ', הא באמת דלמא לא מיכוין, ואיך יתקן זה ע"י מה שעכשיו מחינא לו בארזפתא. ולכן פי' דכוונת קו' הגמ' ודלמא מעיקרא לא מיכוין הוא בזה דהברייתא אומרת שמה שהוא כופלו הוא מגונה, ע"ז הק' הגמ', למה מגונה הוא, הא דלמא לא מיכוין מעיקרא, וא"כ שפיר הי' צריך לכופלו, והתי' הוא דמשום זה גופא חשיב מגונה, בשביל שלא כיוון מעיקרא.

ולמעשה עדיין יש לעי', מהו הדין אם למעשה לא מכוין כשאומר הפסוק מתחלה, האם יכול לכופלו ולאומרו עוד פעם. וכ' המשנה ברורה (ס"א, כ"ב) דאם לא כיוון מעיקרא צריך לחזור ולקרותו בלחש, ואם ליכא שומעין אפי' בקול רם מותר, אבל אם כיוון מעיקרא אסור אפי' בלחש. (ויש לעי', לפי מש"כ רש"י, דהעוולה היא מה שחזור וכופלו, דבזה מראה שלא כיוון